

УДК 336.22:005

Р. Я. Галамай

аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Л. І. Прокіпчук

аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В даній науковій статті наводяться результати дослідження розвитку податкової системи в умовах децентралізації в країнах Європейського Союзу. Досліджено особливості формування податкових доходів місцевих бюджетів на рівні муніципалітетів в країнах Європи. Проведено аналіз структури податкових надходжень до бюджетів на місцевому рівні. Визначено основні податки, які виступають джерелами надходжень до місцевих бюджетів. Наведено соціально-економічні цілі функціонування податкової системи на рівні муніципалітетів.

Ключові слова: податкова система, країни-члени ЄС, податки, місцеві бюджети.

Halamay R., Prokipchuk L. FORMATION OF THE TAX SYSTEM IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION: THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES

In this scientific article, the results of research on the development of the tax system in the conditions of decentralization in the countries of the European Union are presented. The peculiarities of formation of tax revenues of local budgets at the level of municipalities in European countries are explored. An analysis of the structure of tax revenues to local budgets has been carried out. The basic taxes that serve as sources of revenues to local budgets are determined. The socio-economic objectives of functioning of the tax system at the level of municipalities are given.

Keywords: tax system, EU member states, taxes, local budgets.

Розвиток податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування вимагає точного визначення умов та пріоритетів його забезпечення. Реформа місцевого самоврядування, яка проводиться в напрямку формування спроможних територіальних громад, здатних безпосередньо або через органи місцевого самоврядування забезпечити ефективне використання наявних ресурсів за рахунок наданих повноважень для свого подальшого розвитку, забезпечила формування нових вимог до особливостей податкової системи. Враховуючи те, що європейські держави пройшли етап реформування місцевого самоврядування, який включав і укрупнення адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, і фіскальну децентралізацію, питання розвитку податкової системи країн-членів ЄС в умовах децентралізації виступає важливим джерелом інформації та досвіду для нашої держави на даному етапі свого розвитку.

Дослідженням питання розвитку податкової системи та її порівняння з умовами розвитку податкових систем інших держав займалося багато вчених, серед яких В. Андрущенко, З. Варналій, В. Геєць, О. Василик, П. Мельник, А. Соколовська та інші. Питанню реформи місцевого самоврядування присвятили свої праці такі вчені як П. Жук, А. Пелехатий, І. Сторонянська, О. Раделицький та інші. Проте, питання розвитку податкової системи в умовах реформи місцевого самоврядування вимагає особливої уваги, оскільки змінюються пріоритети її функціонування.

Метою роботи виступає визначення особливостей розвитку податкової системи в країнах ЄС в умовах реформування місцевого самоврядування.

Досвід формування податкової системи країн-членів Європейського Союзу можна коротко визначити так: структура та еволюція європейського оподаткування впродовж останніх 30 років характеризуються однаковими тенденціями з міжнародним досвідом оподаткування за

межами Європи – у США та Японії. Загалом, у порівнянні з країнами ОЕСР, податкове навантаження в країнах ЄС в середньому вище. При цьому, європейські країни більше покладаються на акумулювання соціальних внесків перед споживчими податками, що відрізняє податкову систему цих держав від інших країн ОЕСР.

Країни Європейського Союзу характеризуються різними умовами розвитку економіки та, зокрема, податкової системи, яка в кожній з країн відповідає передовсім саме вимогам та потребам держави у відповідний момент її розвитку. Попри це, зі створенням ЄС відбулося поглиблення європейської економічної інтеграції, яке супроводжувалося міждержавною гармонізацією податкових систем, яка передбачала розробку стратегії країн ЄС в сфері оподаткування, систематизацію та уніфікацію податкового законодавства, координацію податкової політики тощо. Зважаючи на розвиток економіки ЄС як «єдності різноманітностей», розвиток податкових систем країн-членів характеризується суттєвими відмінностями. Так, на даний час до складу ЄС входить 27 держав, які характеризуються такими особливостями та тенденціями:

- частка податкових надходжень в складі ВВП суттєво відрізняється в країнах ЄС-15 та «нових» членах ЄС – від 28-29% у Литві та Словаччині до 49-51% у Данії та Швеції. Середній показник по ЄС становить 37,4%. В країнах ЄС введення податків знаходиться в компетенції державних органів влади і залежить від цілей, які стоять перед ними. Податкові надходження можна розділити на три основні групи: прямі податки, непрямі податки та соціальні внески. Прямі податки включають в себе податки на доходи та податки на майно, зокрема податки на доходи фізичних осіб та прибутковий податок. Непрямі податки – це податки на споживання, зокрема податок на додану вартість та

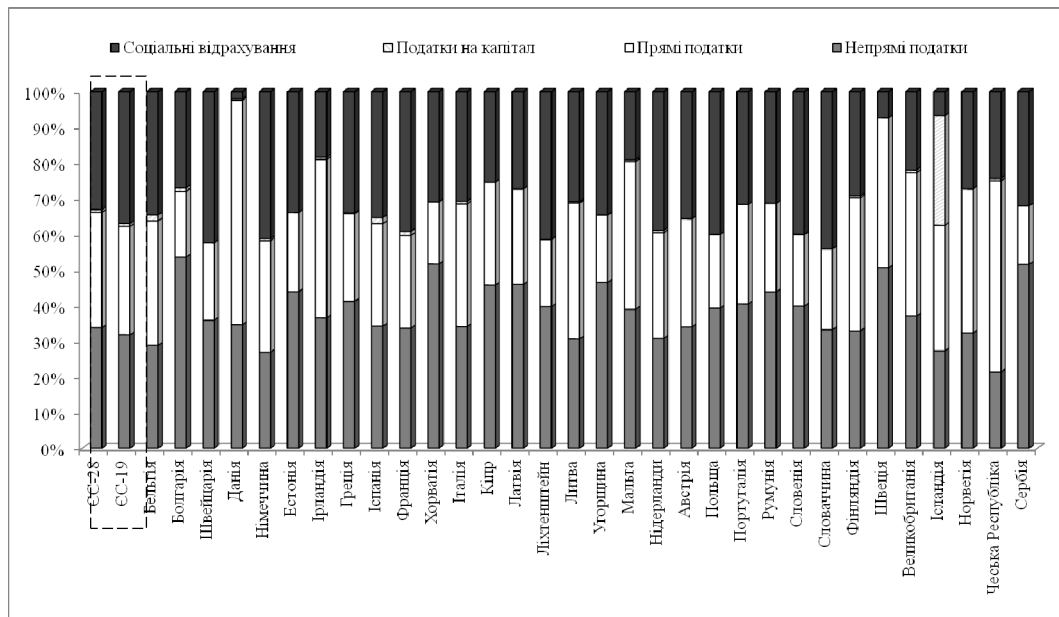

Рис. 1. Структура податкових надходжень країн-членів ЄС у 2017 році

Побудовано за даними [3]

акцизи. Соціальні внески – це страхові внески та внески для накопичення пенсії і медичного страхування. В деяких країнах також запроваджено податки на капітал, проте частка цих податків в структурі податкових надходжень доволі незначна. У країнах ЄС загалом податкові надходження рівномірно розподілені між цими групами – кожна група платежів складає близько третини податкових надходжень, проте розподіл цих груп податків по країнах значно різниться (рис. 1);

- податкові системи «нових» країн-членів ЄС характеризуються вищою часткою непрямих податків в структурі податкових надходжень. Причиною цього є наявність в таких країнах великих енергоємних структур і, відповідно, їх оподаткування податком на додану вартість;
- важливою характерною особливістю податкових надходжень в країнах ЄС є велика питома вага акцизу на енергоносії в складі акцизного збору;
- особливістю формування податкових систем країн ЄС є встановлення єдиних митних правил та безмитний режим між країнами.

Як зауважував А. Сміт [1], формування ефективної для держави податкової системи лежить передовсім в площині забезпечення держави платниками податків та відповідності цієї системи вимогам підвищення державної активності та досягнення цілей, які висуває суспільство. Відтак, основними соціально-економічними цілями ефективної податкової системи визначено:

- фінансову адекватність – полягає в спроможності держави за рахунок побудови податкової системи забезпечити достатні ресурси для свого розвитку;
- еластичність оподаткування;
- податкова різноманітність;
- розвиток податкової системи як інструменту забезпечення економічного зростання через мобілізацію податкового надлишку;
- податкова системи має виступати інструментом зменшення податкової нерівності;

- забезпечення економічної стабільності.

Окремим аспектом дослідження податкової системи в країнах ЄС є визначення особливостей її розвитку в умовах реформи місцевого самоврядування. Децентралізаційні процеси в країнах ЄС відбувалися в різні періоди їх розвитку в залежності від історичних, політичних та економічних умов розвитку держав. У країнах Західної Європи реформування місцевого самоврядування відбулося вже доволі давно, у країнах Східної Європи – у 80-90-ті роки ХХ століття, що стало наслідком визначення просвропейського напрямку розвитку такими державами.

Реформа місцевого самоврядування в країнах ЄС передбачала передовсім зміну адміністративно-територіального устрою, зокрема на базовому рівні, в напрямку укрупнення адміністративно-територіальних одиниць. При цьому, в кожній країні цей етап відбувався з урахуванням особливостей її розвитку та історії.

Відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування, надання соціальних послуг та виконання державою своїх функцій має відбуватися з дотриманням та на основі принципу субсидіарності, тобто надання суспільних послуг має здійснюватися тими органами управління, які максимально наближені до населення. При цьому, надання відповідних повноважень на місцевий рівень має супроводжуватися перерозподілом фінансових ресурсів, серед яких основну роль посідають податкові надходження.

Зважаючи на те, що в різних країнах існують різні підходи до встановлення податків на місцевому рівні, західні науковці виділяють фактори, які слід враховувати при встановленні податків на місцевому рівні:

- можливість та здатність органами місцевого самоврядування здійснювати свої повноваження та управляти оподаткуванням на місцевому рівні;
- стабільність та передбачуваність податкового надходження до місцевого бюджету;
- особливості культури сплати податків в державі [1].

На рис. 2 показано структуру податкових надходжень бюджетів муніципалітетів в країнах ЄС у 2016 році. Слід зауважити, що структура податкових надходжень місцевих

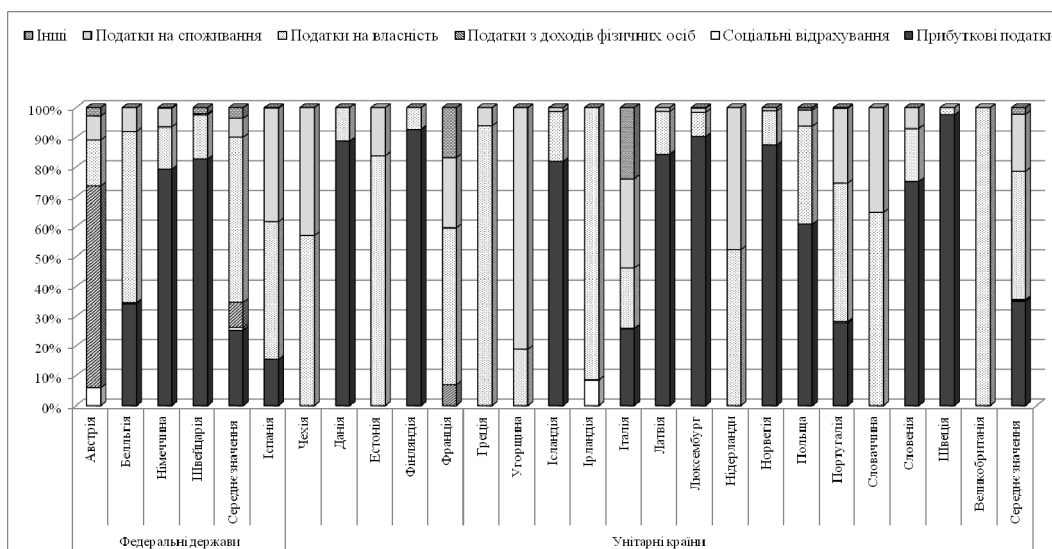

Рис. 2. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів країн ЄС у 2016 році
Побудовано за даними [3]

бюджетів країн ЄС доволі різноманітна. Ключові позиції займають прибуткові податки та податки на власність. При цьому, податки на особисті та корпоративні доходи залишаються найважливішим джерелом надходжень.

У таких країнах як Німеччина, Швейцарія, Данія, Фінляндія, Ісландія, Австрія, Латвія, Люксембург, Норвегія, Польща, Словенія та Швеція частка цих податків у сумі податкових надходжень перевищує 40%. В структурі цих податків частка податків на прибуток та на доходи фізичних осіб значно коливається в різних країнах. Так, у зв'язку з розширенням ЄС за рахунок країн-членів зі Східної Європи частка податку на доходи фізичних осіб у відповідний період знизилася, оскільки ці країни, як правило, характеризувалися в силу історичних особливостей розвитку відносно низькими надходженнями від податку на доходи фізичних осіб і високими доходами від внесків на соціальне страхування.

Окрім того, значною є різниця у частці податку на прибуток підприємств, яка лише посилилася у 2008 та 2009 роках. Ці відмінності можна пояснити особливостями формування законодавчої бази країн, а шириною бази оподаткування податку на прибуток підприємств, ступенем циклічності корпоративної податкової системи тощо.

Важливим джерелом податкових надходжень є податки на власність, які поширені у всіх країнах ЄС, а у Великобританії виступають єдиним видом податкових надходжень до місцевих бюджетів. Слід зауважити, що цей вид податкових надходжень є особливо вагомим джерелом місцевих бюджетів в країнах Східної Європи.

Попри це, розвиток податкових систем країн-членів ЄС в умовах децентралізаційних процесів характеризувався деякими особливостями, серед яких:

- по-перше, відбулося зростання використання майнових податків, про які уже згадувалося;
- по-друге, поступове зниження податків, які сплачувалися місцевими підприємствами;
- по-третє, відбулося розширення використання екологічних податків.

Як бачимо, формування системи оподаткування в країнах ЄС в умовах децентралізації характеризувалося

передачею фінансових ресурсів у відповідності до наданих повноважень. Попри це, структура податкових надходжень в аналізованих державах різна. Відтак, можна зауважити: формування податкової системи в Україні в умовах реформування місцевого самоврядування має супроводжуватися урахуванням тенденцій розвитку оподаткування в розвинених країнах, проте на основі податкової культури, яка сформована в нашій державі, та зважаючи на обставини, в яких розвивається місцеве самоврядування.

Список використаних джерел

1. Davulis G. Analysis of situation on local taxes in Lithuania / G. Davulis // *Intellectual economics*. – 2009. – № 1 (5). – Pp. 21-29.
2. Guru S. Six Principles or Characteristics of a Good Tax System // *Your Article Library*. – 2017. – Retrieved from <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/taxation/six-principles-or-characteristics-of-a-good-tax-system/38121>
3. Eurostat // Official website of the EU Statistics Service. – 2017. – Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tax_revenue_statistics

References

1. Davulis, G. (2009). Analysis of situation on local taxes in Lithuania. *Intellectual economics*, 1 (5), 21-29.
2. Guru, S. (2017). Six Principles or Characteristics of a Good Tax System / *Your Article Library*. Retrieved from <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/taxation/six-principles-or-characteristics-of-a-good-tax-system/38121>
3. Eurostat (2017). Official website of the EU Statistics Service. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tax_revenue_statistics